

Suomalaisen mediatutkimuksen historiaa 2

Tarmo Malmberg

Suomalaisen mediatutkimuksen historiaa -sarjassa esitellään tekijänsä uran tai alan kehityksen kannalta merkille pantavia töitä. Tarkoitus on samalla herättää kiinnostusta kotimaisen tutkimuksen historiaan, jonka kokonaisuus on edelleen laatimatta.

Sanomalehtiopillista mediahistoriaa

Eino Suova. *Aurora-seuran sanomalehti 1771–1778: sanomalehtiopillinen tutkimus*. Turku: Turun Yliopisto, 1952.

Akateemisena oppialana mediatutkimus vakiintui monissa maissa toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä. Suomi kulki sikäli kehityksen kärjessä, että vuonna 1947 perustettiin Pohjoismaiden ensimmäinen alan professorinvirka Tampereen yliopiston edeltäjään Yhteiskunnalliseen Korkeakouluun (YKK). Eino Suova (1895–1960) oli professorin ensimmäinen haltija, jolla on Helge Miettusen rinnalla pioneerin asema suomalaisen mediatutkimuksen historiassa. Kirjoitussarjan ensimmäisessä osassa käsittelee Miettusen väitöskirjaa (Malmberg 2019). Tällä kertaa puhe on Suovan vastaavasta opinnäytteestä, joka tarkastettiin Turun Yliopiston humanistisessa tiedekunnassa kevätlukukaudella 1952.

Eino Suovan väitöskirja käsittelee vuosina 1771–1778 julkaistua Suomen ensimmäistä sanomalehteä *Tidningar utgifne af et Sällskap i Åbo*. Sitemmin *Åbo Tidningarin*a tunnettu lehti jatkoi ilmestymistään (Tommila 1988, 48–53, 59–67). Suova keskittyy työssään kuitenkin ainoastaan vaiheeseen, jona lehteä julkaisi lyhytikäinen Aurora-seura (1770–1779). Seuran perustaja oli Henrik Gabriel Porthan (1739–1804), jonka asema Suomen kulttuurihistoriassa on antanut lisämerkitystä aina vuoteen 1861 ilmestyneen lehden alkuvaiheille. Aihetta oli tutkittu ennen Suovaakin (suomalaisen lehtihistoriallisen tutkimuksen historiasta ks. Salokangas & Tommila 1982, 50–64). Aiemmista tutkimuksista poiketen Suova katsoo oman työnsä olevan sanomalehtiopillinen eli mediatutkimuksellinen – siitäkin huolimatta että hän väitteli kirjallisuustieteestä.

Nykytermein Suovan väitöskirja edustaa laadullista sisällön erittelyä. Ylivoimaisesti suurimman osan 250-sivuisesta työstä vie lehden vuosikertojen sisällön suorasanaisten kuvailu ja luokittelu, joka tapahtuu kronologisesti ja temaattisesti. Kronologisessa, noin satasivuisessa osassa Suova käy numero numerolta läpi lehden kaikkien vuosikertojen

sisällön. Puolta vähemmän vie taas temaattinen, lehden kirjoitusten juttutyyppeihin nojaava kuvailu. Suovan mukaan *Åbo Tidningarin* neljä osastoa eli pääasiallista kirjoituslajia olivat uutiset, artikkelit, ajanvietelukeminen ja ilmoitukset. Jaottelun Suova on saanut modernin sanomalehden määrittelystä. Kyse on näin teorialähtöisestä laadullisesta sisällön erittelystä. Käsitteellinen modernista sanomalehdestä ja sen ominaispiirteistä on antanut Suovalle aineiston jäsenyyksen punaisen langan. Työtä onkin syytetty siitä, että Suova heijastaa 1700-luvun lopun lehdistöön 1950-luvun journalismin piirteitä (Tommila 1988, 53). Asia ei ole ehkä näin selvä, koska moderni sanomalehti ei ole pelkkä uutislehti vaan edellyttää juttutyyppeiden moninaisuuden (vrt. esim. Bauer 1928; Suova 1955). Joka tapauksessa sanomalehden käsitteen määrittely on Suovan menettelyn metodinen kivi-jalka, josta lehden sisällön selityskin saa voimansa.

Lehden sisältöä Suova selittää lähinnä kahdella tapaa: lähtemällä yhtäältä lehden toimittajien ja lukijoiden motiiveista ja toiminnasta, toisaalta lehden sanomalehtimuttoon liittyvistä tekijöistä. Jälkimmäinen tuo mukanaan työhön normatiivis-arvottavan painatuksen. *Åbo Tidningar* ei ollut ammattijournalistien vaan aatteellisen seuran jäsenten toimittama julkaisu. Näin sen juttutarjonta riippui jäsenistön aktiivisuudesta, Aurora-seuran säännöt kun velvoittivat ”jokaisen jäsenen avustamaan lehteä kirjoittamalla sopivia kirjoituksia omalta alaltaan” (s. 167). Periaatteessa lehden avustajakunta oli laaja, koska vuoden 1770 lopulla seuralla oli 16 varsinaista jäsentä ja ”ainakin 16 poissaolevaa jäsentä” (s. 236). Käytännössä kirjoitusten määrä ja laatu, kuten vaihtelu juttutyypeittäin, olivat jäsenistön harrastuksista kiinni. Alkuvuosien jälkeen lehden uutistarjonta pieneni samalla, kun jäsenten valmius muutenkin avustaa lehteään väheni. Vastuu julkaisusta kasautui yhä enemmän sen moottorina toimineen Porthanin harteille. Kun Porthanin muut työt lisääntyivät, tuli lehden ensimmäinen julkaisujakso tiensä päähän. Vuonna 1782 Porthan herätti lehden uudelleen henkiin, mutta sitä Suova ei enää käsittele.

Vuosien 1771–1778 *Åbo Tidningarin* levikki oli noin 250. Vaikka lehti yritti luoda asiamiesverkostoa muuallekin nykyisen Suomen alueelle sekä saada jalansijaa emämaasta, pysyi sen levikkialueena lähinnä Turku ympäristöalueineen. Koska kyse oli ruotsinkielisestä lehdestä, lukijakunta koostui Turun alueen säätyläisistä ja oppineistosta, eritoten papeista, virkamiehistä ja yliopistoväestä. Tämä selittää, miksi lehden uutiset keskittyivät paljolti Turun virallisiin tapahtumiin. Aurora-seuran vetäjien intressit selittävät myös kaunokirjallisen aineiston suurta osuutta lehdessä. Suova jopa katsoo, että ”1774–75 lehti oli [Ruotsin] valtakunnan eittämättömästi paras kirjallinen julkaisu (s. 229). Ei olekaan ihme, että kirjallisuustieteilijät ovat viitanneet Suovan tutkimukseen (Varpio 1975, 11).

Sanomalehden sisältöön vaikuttavat toimittajien ja lukijoiden halut ja tekemiset. Sisältöä selittää myös se, minkälainen kulttuuri-ilmiö sanomalehti on. Näin sanomalehden käsite tai idea määrää sen kehitystä. Nykyaikainen sanomalehtihän on innovaatio, joka varsinaisesti syntyi 1700-luvulla, kun uutislehtien aineisto monipuolistui. Siksi Suova selittää ja arvioi *Åbo Tidningarin* sisällön kehitystä keskeisenä kriteerinään kirjoitusten ja niiden juttutyyppeiden monipuolisuus. Luonteenomaista Suovalle ovat seuraavanlaiset huomautukset:

Porthan taisi itsekkin hyvin huomata, että lehden sisältö oli käynyt liian yksitoikkoiseksi. (s. 102.)

[Vuoden 1773] 5. numero oli lukijoille köyhä ja ikävä. (s. 111.)

Uutispuoli polki paikallaan---[se] pysyi kovin yksipuolisena juhlien selostamisena. (s. 118.)

Vieläpä näytti ensi vuosikerran aikana siltä, kuin 'Tidningarkin' joutuisi toinen toistaan kömpelömpien hovirunojen kaatopaikaksi. (s. 228.)

Suova pitää *Åbo Tidningaria* kuitenkin omintakeisena. Lehti ei seurannut mitään koti- eikä ulkomaista esikuvaa vaan lainaili aineksia eri puolilta, vaikkakin "[u]seasti on silti aihetta ihmetellä, miten moni oivallinen esikuva jäi huomaamatta tai jäi käyttämättä" (s. 243).

2000-luvun tiukoilla mittapuilla arvioituna Suovan väitöskirja on vaatimaton. Suova oli sanomalehtien suurkuluttaja ja siksi omimmillaan referoidessaan lehtien sisältöä. Hän oli myös kielitieteilijä, toiminut sodan jälkeen ilmestyneen *Nykysuomen sanakirjan* sanastotutkijana 1930-luvulla, ja perehtynyt erityisesti Ruotsiin. Tämä näkyy hänen herkkyydessään ruotsin sanaston muutoksille. Suova huomauttaa esimerkiksi, miten *vit-terhet*-sanana merkitys oli kaventunut aiemmasta. Kaunokirjallisuuden sijaan se tarkoitti 1700-luvulla "yleistä humanistista sivistystä, johon liittyi esteettinen maku ja kauneudentaju ja joka käsitti kaikki ne tiedonalat, jotka antoivat tällaisen sivistyksen" (s. 15). Näin tehdessään Suova torjui sen käsityksen, että lehti olisi tarkoitettu pelkästään kaunokirjalliseksi – sillä oli ajan hengen mukaisesti laaja sivistystavoite.

Ilmeisesti Suovan mielessä oli, että hän olisi jatkanut *Åbo Tidningarin* historiaa väitöskirjastaan. Tähän viittaa se, että vielä jättäessään työnsä esitarkastettavaksi työn pääotsikon perässä oli roomalainen numero I. Jatkoa ei kuitenkaan ilmestynyt, eikä Suovan tieteellinen tuotanto muutenkaan ollut laaja. Väitellessään hän oli jo lähes 57-vuotias, filosofian kandidaatin tutkinnonkin hän oli suorittanut liki 37-vuotiaana. Ennen ryhtymistään Yhteiskunnallisen Korkeakoulun sanomalehtiopin ja -tekniikan vakinaiseksi opettajaksi vuonna 1943 Suovalla olikin takanaan ura lehtimiehenä ja kielentutkijana (Rasila 1973, 292, luetteloi Suovan työuran YKK:ssa; Helsingin Sanomat 1960 sisältää muuta elämäkertatietoa). Vuosina 1915–1930 Suova toimi *Turun Sanomien* muun muassa toimitussihteerinä ja vt. päätoimittajana, vuosina 1931–1932 *Turun Ylioppilaslehden* päätoimittajana ja vuosina 1941–1944 *Vapaan Työn* päätoimittajana. Laaja toimitajakokemus paistaakin läpi hänen töistään, kuten voi havaita siitä, miten hän väitöskirjassaan lehden toimitussihteerin tavoin suomii *Åbo Tidningarin* journalistista tasoa.

Ei olekaan ihme, että Suovan toinen journalistiikan alan monografia, *Suomen sanomalehdistön yhteistoiminnan alkuvaiheet* (1957), käsittelee toimittajien ensimmäisiä järjestäytymisyrityksiä 1870- ja 1880-luvuilla. Muuten Suovan tieteelliseksi katsottava tuotanto rajoittui lähinnä Yhteiskunnallisen Korkeakoulun *Yhteiskunta*-nimisessä vuosikirjassa vuosina 1949–1954 julkaistuihin artikkeleihin. Se että Suova itse toimitti vuosikirjaa, selittää artikkelien runsaan määrän mutta myös laadun. Tutkimuksellisesti suuri osa niistä on varsin kepeitä, jopa niin kepeitä, että voi ymmärtää vanhan sanomalehtiopin myöhempää huonoa mainetta. Nykylukijan kannalta kiintoisin on varmaan varhaista akateemista mediaopetusta käsittelevä "1600- ja 1700-lukujen sanomalehtikollegiot" (Suova 1950). Artikkelin aiheena on sanomalehden käyttö yliopistollisena oppimateriaalina Upsalan yliopistossa. Kirjoitusta varten Suova on käynyt läpi yliopiston latinan-

kielisiäkin asiakirjoja. Hän on löytänyt Upsalasta jopa Turun akatemian luentomuistiinpanoja vuodelta 1752. Väitöskirjan ohella Suovan tunnetuin kirjoitus on hänen virkaanastujaisesitelmänsä ”Sanomalehtitiede valinkauhassa” (Suova 1956), joka on meillä ensimmäinen systemaattinen yritys määritellä mediatutkimus tieteenalana.

Eino Suovan työn tieteellistä luonnetta ja merkitystä on arvioitu aina siitä alkaen, kun hänen väitöskirjansa tarkastettiin Turun Yliopistossa. Suova haki humanistiselta tiedekunnalta käsikirjoituksensa painatuslupaa vuoden 1952 maaliskuussa, mutta asia pantiin silloin pöydälle. Toukokuussa se otettiin uuteen käsittelyyn, kaiketi Suovan työhön tekemien muutosten jälkeen, ja painatuslupa myönnettiin. Työllä oli kolme esitarkastajaa, joista vastaväittäjänä toimi Suovan pääaineen kotimaisen ja yleisen kirjallisuuden professori Lauri Viljanen. Kaksi muuta tarkastajaa oli yleisen historian professori Kaarlo Jäntere ja Suomen historian professori Einar W. Juva.

Viljanen puolsi ”empimättä” painatuslupaa, kun taas Jäntere ei katsonut ”voivan[sa] olla puoltamatta sitä”. Juva sen sijaan totesi arvoituksellisesti: ”Mahdollista on, että tekijä olisi voinut [työtä] vielä kypsyttää, mutta kun hänellä on *periculum in mora* [”viivytyksellä vaara”, ts. on vaarallista viivyttellä], katson tarpeettomaksi enää siirtää luvan myöntämistä.” (Turun Yliopisto 1952–1953, kokous 21.5.1952.) Ehkä Juva tarkoitti, että jos Suovalta olisi vielä vaadittu lisämuutoksia käsikirjoitukseen, työ ei olisi koskaan valmistunut. Olihan tekijä jo suhteellisen vanha, ja hän hoiti samaan aikaan vaativia ope-
tustehtäviä Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa (Särmä 1992, 241). Väitöskirjan, ja laajan toimittajakokemuksen, avulla Suova joka tapauksessa sai vuonna 1956 Yhteiskunnallisen Korkeakoulun sanomalehtiopin professorin viran. Ennen kuolemaansa hän ehti hoitaa sitä neljä vuotta.

Elinaikansa jälkeen Suovan työtä on arvioitu niin kriittis-arvostelevassa kuin positii-vis-ymmärtävässä hengessä. Edellisen tulkintalinjan aloitti Raino Vehmas (1964, 402–403), Suovan seuraaja professorina, joka virkaanastujaisesitelmässään katsoi Suovan mediatutkimuskäsityksen liian suppeaksi. Toistaiseksi laajimmassa suomalaisessa alan oppihistoriassa Hannu Himanen (1975, 78) puolestaan näki suovalaisen tutkimustavan enemmän käytännöllis-pragmaattisena kuin tieteellisenä. Jälkimmäisen tulkintalinjan perusteellisin esitys on Suovan oppilaan Pentti Särmän informatiivinen tutkielma, jossa kiistetään sekä Vehmoksen että Himasen näkemys. Särmän (1992, 245–248) mukaan Suovan käsitys joukkoviestinnän tutkimuksesta oli laaja, eikä Suovan ”käytännön realismia ja kokemusperäisen empirismin korostamista [voi pitää] jotenkin tieteellisesti vähempiarvoisena” (emt., 247). Särmä myös torjuu sen Pertti Hemánuksen (esim. 1988) useissa yhteyksissä toistaman väitteen, jonka mukaan Suova suhtautui kielteisesti saksalaiseen sanomalehtitieteeseen. Itse asiassa Suova tunsu hyvin saksalaisia, myös Otto Grothia, jonka töitä ”Särmä muistaa raahanneensa vielä viisikymmenluvun lopulla hampurilaisesta antikvariaatista Suovalle” (Pietilä 2008, 11). Oma tulkintani Suovan tutkijanprofiilista myötäilee Särmaa: Suovan väitöskirjan metodilla on paljon yhteistä saksalaiselle sanomalehtitieteelle ominaisen henkityhteellisen-hermeneuttisen ajattelun kanssa (Malmberg 2018, 16–17). Kuten laadullisen tutkimuksen suosio viime vuosikymmeninä on osoittanut, tällaiselle tutkimustyylille on jatkuvaa käyttöä.

Kirjallisuus

Bauer, Wilhelm (1928). Was haben wir von einer Geschichte der modernen Presse zu verlangen? *Archiv für Buchgewerbe und Gebrauchsgraphik* 65:4, 153–161.

- Helsingin Sanomat (1960). Prof. Eino Suova on poissa. *Helsingin Sanomat* 28.9.1960, 23.
- Hemánus, Pertti (1988). Eino Suova ja Zeitungswissenschaft. *Tiedotustutkimus* 11:2, 58–59.
Saatavilla: <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/73914> (luettu 6.10.2019).
- Himananen, Hannu (1975). *Suomalaisen tiedotustutkimuksen synty ja kehitys: aineistoa tiedotusopin tieteenanalyysiin*. Tampere: Tampereen yliopisto tiedotusopin laitos (pro gradu -tutkielma).
- Malmberg, Tarmo (2018). Media Studies in the Nordic Countries: Notes for a Comparative History of Cognitive Styles. *Nordicom-Information* 40:2, 15–28. Saatavilla: <https://www.nordicom.gu.se/sv/publikationer/nordicom-information/nordicom-information-40-2-2018-norden-inifran-och-utifran/media> (luettu 6.10.2019).
- Malmberg, Tarmo (2019). Elokuva esteettisenä joukkoviestintänä. *Media & viestintä* 42:2, 141–145. <https://doi.org/10.23983/mv.83376>
- Pietilä, Jyrki (2008). Snellmanista Salmeliniin: suomalaisen toimittajakoulutuksen siemenet kylvettiin jo 1800-luvulla. *Aikalainen* 15/2008, 10–11.
- Rasila, Viljo (1973). *Yhteiskunnallinen Korkeakoulu 1925–1966*. Porvoo: WSOY.
- Salokangas, Raimo & Päiviö Tommila (1982). Press History Studies in Finland: Past and Present. *Scandinavian Journal of History* 7, 49–73. <https://doi.org/10.1080/03468758208579000>
- Suova, Eino (1950). 1600- ja 1700-lukujen sanomalehtikollegiot. *Yhteiskunta: Yhteiskunnallisen Korkeakoulun vuosikirja II*. Helsinki: Yhteiskunnallinen Korkeakoulu, 138–163.
- Suova, Eino (1955). Sanomalehdistön tehtävät. *Turun Sanomat* 2.1.1955, 5.
- Suova, Eino (1956). Sanomalehtitiede valinkauhassa. Helsinki: Eino Suova.
- Suova, Eino (1957). *Suomen sanomalehtimiesten yhteistoiminnan alkuvaiheet*. Helsinki: Yhteiskunnallinen Korkeakoulu.
- Särmä, Pentti (1992). Suovan myötä sanomalehtitiedosta sanomalehtitieteeseen. Teoksessa: Nordenstreng, Kaarle (toim.). *Tiedotusopin peruskurssin lukemisto*. Tampere: Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, 240–250.
- Tommila, Päiviö (1988). Suomen sanomalehdistön alkuvaiheet. Teoksessa: Tommila, Päiviö (toim.). *Suomen lehdistön historia I: sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905*. Kuopio: Kustannuskiila, 23–75.
- Turun Yliopisto (1952–1953). Turun Yliopiston humanistisen tiedekunnan pöytäkirjat v. 1952–1953. Turun yliopiston keskusarkisto.
- Varpio, Yrjö (1975). *Mäkelän piiri: tutkimus tamperelaisesta kirjailijapiiristä (1946–1954) ja sen tuotannosta*. Porvoo: WSOY.
- Vehmas, Raino (1964). Lehdistö- ja tiedotusopin tavoitteista. *Suomalainen Suomi* 32:8, 462–468.